

Adaptacje gadów do życia na lądzie

Adaptacje gadów do życia na lądzie

Gady są zwierzętami, które jako pierwsza grupa **kręgowców** w pełni przystosowały się do życia na lądzie. W tym celu wykształciły wiele różnych cech, które pomagają im pokonać trudności napotymane w swoim środowisku życia.

Kameleon.

Źródło: Frank Winkler, Pixabay, domena publiczna.

Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:

- cechy kręgowców;
- cechy środowiska lądowego;
- budowę i sposób życia gadów;
- gatunki gadów.

Twoje cele

- Podasz przystosowania budowy gadów do życia na lądzie.
- Wykażesz związek między cechami budowy a ich rolą w życiu gadów na lądzie.
- Opiszysz sposób, w jaki oddychają gady.
- Przedstawisz sposób rozmnażania i rozwój gadów.
- Wyjaśnisz znaczenie gadów w przyrodzie i dla człowieka.

1. Przystosowanie gadów do życia na lądzie

Zwierzęta żyjące na lądzie często muszą się zmierzyć z:

- utrudnionym dostępem do wody;
- wahaniami temperatury w ciągu doby;
- zagrożeniami, takimi jak uszkodzenia mechaniczne czy ataki drapieżników.

Gady wykształciły cechy, które umożliwiają im sprawne życie na lądzie. Zapoznaj się z nimi, oglądając film, a następnie wykonaj polecenia.

Gady – mistrzowie przetrwania w środowisku suchym

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R17ounc0udEUv>

Gady – mistrzowie przetrwania w środowisku suchym.

Źródło: Inga Wójtowicz, licencja: CC BY-SA 3.0.

Film dotyczy gadów – mistrzów przetrwania w środowisku suchym.

Polecenie 1

Na podstawie filmu wymień dwa przystosowania budowy zewnętrznej gadów, które chronią przed nadmierną utratą wody.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

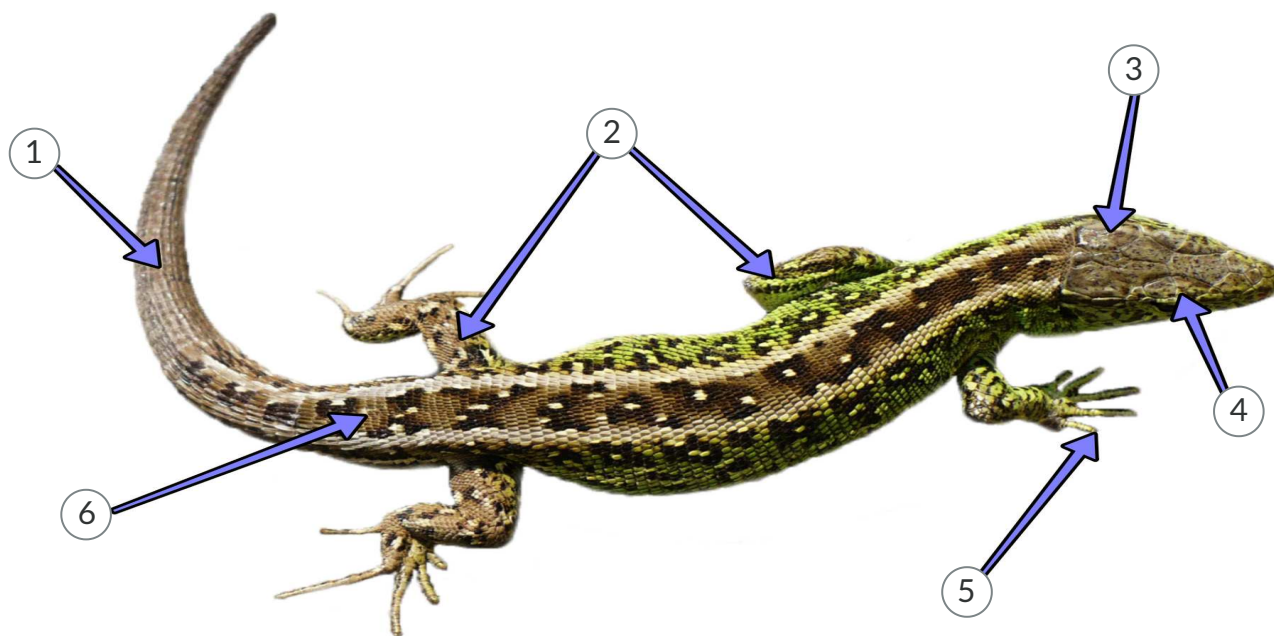
Na podstawie filmu wymień dwie cechy kończyn gadów, które umożliwiają im sprawne poruszanie się na lądzie.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 3

Wyjaśnij, dzięki jakiemu osiągnięciu ewolucyjnemu gady mogą rozmnażać się na lądzie.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

1

Sucha skóra

2

Dobrze umięśnione kończyny

3

Tarczki

4

Powieki

5

Pazury

6

Rogowe łuski

Jaszczurka zwinka.

Źródło ilustracji: Pixabay , licencja: CC 0.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Jak oddychają gady?

Gady mają grubą i nieprzepuszczalną dla gazów i wody skórę. Dlatego nie mogą prowadzić wymiany gazowej z wykorzystaniem powłok ciała. Ich jedynym narządem służącym do wymiany gazowej są gąbczaste **płuca** o cienkich i silnie unaczynionych ścianach. Taka budowa płuc gadów umożliwia im zwiększenie powierzchni wymiany gazowej. Zapewnia to wystarczający pobór tlenu oraz sprawne usuwanie dwutlenku węgla.

Cechy gadzich płuc:

- budowa gąbczasta,
- cienkie ściany,
- silnie unaczynione ściany.

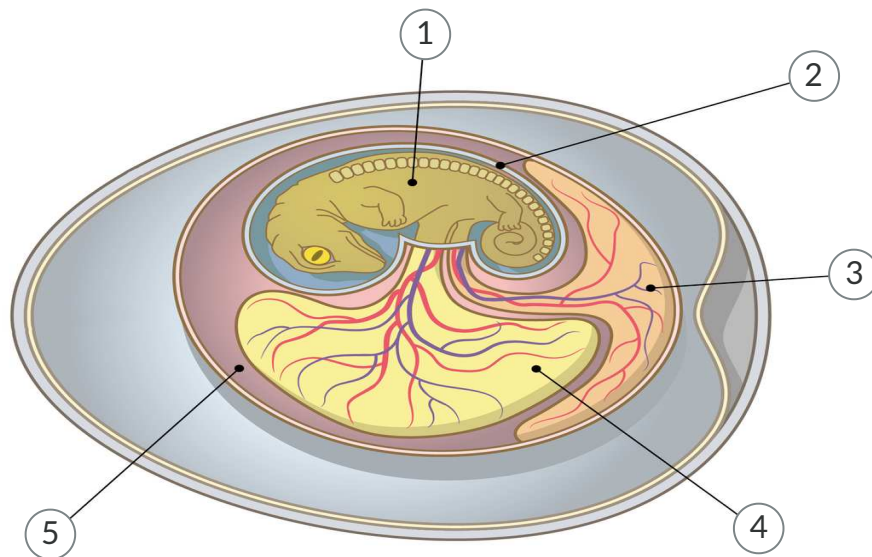
Płuca gada.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

3. Rozmnażanie gadów na lądzie

Gady uniezależniły rozmnażanie od środowiska wodnego. Jest to możliwe dzięki wykształceniu **błon płodowych**, które zapewniają rozwijającemu się organizmowi odpowiednie środowisko.

Rozwój gadów jest prosty, co oznacza, że nie występuje u nich postać larwalna. Młode są podobne do osobników dorosłych i zdolne do samodzielnego życia.

1

Rozwijający się organizm

2

Owodnia

tworzy komorę wypełnioną płynem, który zapewnia środowisko wodne dla rozwijającego się organizmu

3

Omocznia

gromadzi zbędne i szkodliwe substancje wydalone przez rozwijający się organizm

4

Pęcherzyk żółtkowy

zawiera substancje odżywcze dla rozwijającego się organizmu

5

Kosmówka

uczestniczy w wymianie gazowej z otoczeniem

Budowa jaja gada.

Źródło ilustracji: Andrzej Bogusz, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

4. Znaczenie gadów w przyrodzie i dla człowieka

Gady są drapieżnikami, które zjadają różne gatunki zwierząt i w ten sposób regulują ich liczebność. Zjadają na przykład larwy owadów, które są szkodnikami roślin, a przez to przyczyniają się do ochrony upraw. Ponadto gady oraz ich jaja są pożywieniem dla innych zwierząt, w tym ludzi.

Jad węży wykorzystuje się do produkcji leków przeciwbólowych, kosmetyków przeciwzmarszczkowych i wzmacniających włosy. Skóra krokodyli i węży jest wykorzystywana do wyrobu torebek, portfeli i butów. Gawiale z kolei stanowią obiekt kultu religijnego – są czczone przez hinduistów.

Gatunki jadowitych gadów stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia człowieka.

Słownik

błony płodowe

struktury, które otaczają zarodek owodniowców i zapewniają mu odpowiednie warunki do rozwoju poza środowiskiem wodnym

jajorodność

najbardziej rozpowszechniona forma rozrodu płciowego zwierząt, polegająca na rozwoju zarodkowym w jaju wydalonym z organizmu matki przed zapłodnieniem (u wielu bezkręgowców, ryb) lub tuż po zapłodnieniu (u gadów, ptaków)

kosmówka

najbardziej zewnętrzna błona płodowa osłaniająca zarodek i pozostałe błony płodowe; jej zadaniem jest pośredniczenie w wymianie substancji, np. gazów oddechowych

kręgowce

zwierzęta mające szkielet wewnętrzny; należą do nich ryby, płazy, gady, ptaki i ssaki

omocznia

błona płodowa tworząca przestrzeń, w której magazynowane są zbędne i szkodliwe produkty przemiany materii

owodnia

najbardziej wewnętrzna błona płodowa; bezpośrednio otacza zarodek; wypełniona jest płynem owodniowym; chroni zarodek przed wysychaniem i odwodnieniem oraz amortyzuje wstrząsy

pęcherzyk żółtkowy

jedna z błon płodowych, zawierająca u gadów i ptaków żółtko, u ssaków płyn surowiczy

płuca

parzysty narząd oddechowy kręgowców oddychających powietrzem atmosferycznym

wymiana gazowa

proces, w czasie którego dochodzi do dyfuzji gazów i ich wymiany pomiędzy całym organizmem a jego otoczeniem (wymiana gazowa zewnętrzna) oraz pomiędzy płynami ustrojowymi a tkankami (wymiana gazowa wewnętrzna)

zapłodnienie wewnętrzne

zapłodnienie odbywające się wewnątrz ciała samicy

Zadania

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdania, przyporządkowując cechę budowy gadów do roli, jaką pełni.

chronią głowę przed uszkodzeniami mechanicznymi.

chronią oczy oraz umożliwiają ich nawilżanie i oczyszczanie.

chronią palce.

chronią ciało przed uszkodzeniami i utratą wody.

nie przepuszcza gazów i wody.

umożliwiają uniesienie ciała i sprawniejsze poruszanie się.

Dobrze umięśnione kończyny

Rogowe łuski

Tarczki

Pazury

Powieki

Sucha skóra

Ćwiczenie 2

Jakie jest znaczenie gadów dla człowieka? Zaznacz wszystkie poprawne odpowiedzi.

☐

Kijanki gadów, zjadając bakterie i rośliny, przyczyniają się do oczyszczania wody w jeziorach.

☐

Są dla człowieka źródłem wełny, skór, mleka i mięsa.

☐

Stanowią pożywienie.

☐

Stanowią źródło tranu.

☐

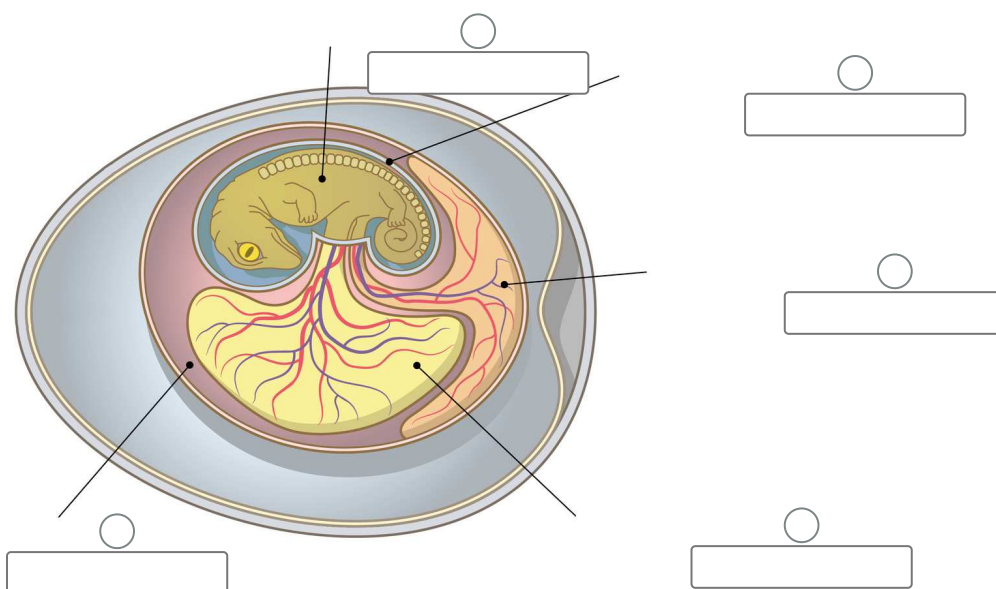
Są obiektem kultu.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj nazwy struktur wchodzących w skład jaja gada.

Owodnia

Pęcherzyk żółtkowy

Rozwijający się organizm

Kosmówka

Omocznia

Budowa jaja gada.

Źródło ilustracji: Andrzej Bogusz, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 4

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Skóra gadów pokryta jest tarczkami i rogowymi łuskami, dzięki czemu gady są mniej narażone na uszkodzenia mechaniczne.	☐	☐
Zdolność niektórych gadów do odrzucania kończyn przednich odwraca uwagę napastnika podczas zagrożenia.	☐	☐
Palce zakończone pazurami są wykorzystywane przez gady do ataku oraz obrony.	☐	☐

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tekst odpowiednimi wyrażeniami.

płuc gadów ma na celu zwiększenie powierzchni wymiany gazowej między organizmem zwierzęcia a jego otoczeniem. Usprawnienie pobierania i oddawania jest także możliwe dzięki budowie ścian płuc, które są i unaczynione.

tleny

dwutlenku węgla

grube

Gąbczasta budowa

cienkie

silnie

słabo

Rurkowata budowa

Pęcherzykowata budowa

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij zdania, przyporządkowując nazwę błony płodowej do pełnionej przez nią funkcji.

tworzy komorę wypełnioną płynem, który zapewnia środowisko wodne dla rozwijającego się organizmu.

gromadzi zbędne i szkodliwe substancje wydalone przez rozwijający się organizm.

uczestniczy w wymianie gazowej z otoczeniem.

zawiera substancje odżywcze dla rozwijającego się organizmu.

Omocznia

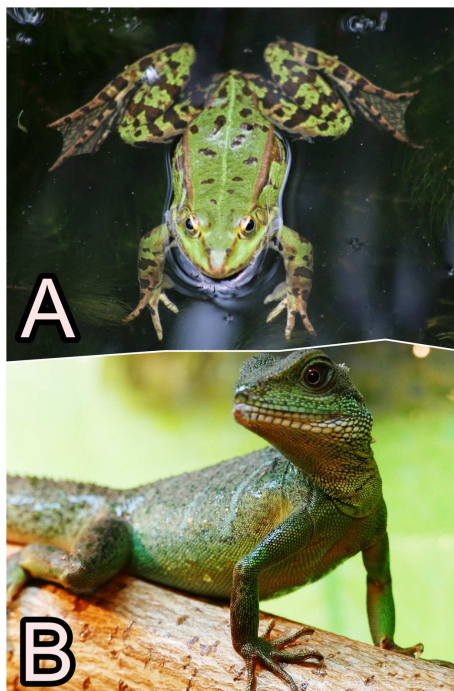
Kosmówka

Pęcherzyk żółtkowy

Owodnia

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 7

A – Przedstawiciel płazów (żaba wodna).

B – Przedstawiciel gadów (agama błotna).

Źródło: InspiredImages, Annette Meyer (Nennieinszweidrei), domena publiczna.

Kończyny płazów i gadów różnią się między sobą, co wynika z różnic między środowiskami życia tych zwierząt. Wyjaśnij, jakie widoczne na zdjęciach cechy budowy kończyny płaza i gada są przystosowaniem do ich środowiska życia.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, dlaczego gady przeprowadzają wymianę gazową jedynie za pomocą płuc.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Notatnik

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Bibliografia

Internetowa encyklopedia PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, www.encyklopedia.pwn.pl.

Krzysztofiak A., *Gady*, Wigierski Park Narodowy, www.wigry.org.pl/glowne/gady.htm
[dostęp: 8.03.2023].